

фічного мислення майбутнього вчителя географії, розглядаючи мету методики навчання, пропонують використовувати історичний підхід, досліджувати взаємозв'язки між географічними явищами для розгляду світоглядних ідей: ідеї матеріальності і розвитку світу, пізнання об'єктивних закономірностей розвитку природи Землі, бережливого ставлення до природи, розумного використання її багатств, необхідності глобальної охорони природи на основі комплексного підходу до неї [6].

Географ-методист Л. Зеленська визначила шляхи «дослідження географічного мислення» [5]. Для цього нею було запропоновано тести для визначення здатності особистості виявляти логічні зв'язки і відношення між поняттями, фактами, географічними об'єктами; виявлення складних асоціацій, які виникають за інструкцією (прикладом), при цьому завдання можуть бути виконані тільки

за умови знання особистістю конкретних фактів і понять; уміння встановлювати кількісні відношення між географічними об'єктами; здатність до арифметичних розрахунків; визначення рівня процесів географічного узагальнення (генералізації), про здібності виділяти суттєві ознаки географічних об'єктів і явищ [5, с.176-177]. Варто вказати на те, що визначені науковцем способи діагностування розвитку географічного мислення у студентів-географів оснований на регіональному матеріалі, хоча можуть використовуватися і на глобальному рівні.

Висновки. Таким чином, аналіз літературних джерел і досвід викладання у педагогічному університеті переконує у потребі формування географічної культури майбутнього вчителя географії як основи його фахової компетентності.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор С.В. Совгіра

Література:

1. Баранский Н.Н. Методика преподавания экономической географии / Баранский Н.Н. / Изд. подгот. Л.М. Пачешниковой. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 303 с.
2. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [кол. монографія / під заг. ред. О.В. Овчарук]. – К.: „К.І.С.“, 2004. – С. 47–52.
3. Денисик Г.І. Перспективи розвитку природничої географії в Україні / Г.І. Денисик, Л.І. Стефанков // Географія та екологія : наука і освіта: Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (Умань, 17–18 квіт. 2008 р.). – Умань: СПД Сочінський, 2008. – С. 52–57.
4. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: [навч. посіб.] / Я. І. Жупанський. – Львів: Світ, 1997. – 264 с.
5. Зеленская Л.И. Теоретические и методологические основы создания средств обучения географии (региональный компонент) / Л.И. Зеленская – Днепропетровск: Изд-во Днепропетр. ун-та, 1998. – 244 с.
6. Коринская В.А. Методическое пособие по географии материков и океанов / В.А. Коринская, И.В. Душина, В.А. Щенев – М.: Просвещение, 1990. – 175 с.
7. Максаковский В.П. Географическая картина мира : [в 2 кн.] / Максаковский В.П. – Кн. 1: Общая характеристика мира. – М.: Дрофа, 2003. – 496 с.
8. Максаковский В.П. Географическая культура: [учеб. пособ. для студ. вузов] / Максаковский В.П. – М.: Владос, 1998. – 416 с.
9. Методика обучения географии в общеобразовательных учреждениях: [учеб. пособ. для студентов вузов] / [Душина И.В., Пятунин В.Б., Летягин А.А. и др.] ; под ред. И.В. Душиной. – М.: Дрофа, 2007. – 509 с.
10. Implementation of «Education and Training 2010» work Programme. Working group A «Improving the education of teachers and trainers». Progress report. – Brussels: European Commissions/ Directorate – General for Education and Culture, September 2004. – 74 p .

УДК 332.77.24

В.В. Тишковець, В.М. Опара

Харківський національний аграрний університет імені В.В. Докучаєва

ЗЕМЛЕОХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ ТА ПИТАННЯ КАРТОГРАФУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

У статті представлені основні аспекти землеохоронної діяльності в Україні в умовах нових земельно-майнових відносин та переходу до повноцінного ринку земель сільськогосподарського призначення. Розкриті особливості картографування земель різного цільового призначення та екологічного стану. Висвітлені питання оптимізації картографічної бази даних земельних ресурсів як основи державного земельного кадастру в системі багатодільного реєстру даних про землю.

Ключові слова: землеохоронна діяльність, картографування, земельні ресурси, земельний кадастр

V. Tyshkovets, V. Opara

LAND PROTECTIVE ACTIVITY IN UKRAINE AND QUESTIONS OF LAND RESOURCES MAPPING

Basic aspects of land protective activity in Ukraine under the conditions of new land property relations and transformation to real market of agricultural land are presented in the article. The specifics of mapping of different land categories and their environmental conditions are described. Questions of land resources mapping base optimization as

the fundament of state land cadastre in the system of multipurpose register of land data are lighted.

Key words: land protective activity, mapping, land resources, land cadastre.

В.В. Тышковец, В.Н. Опара

ЗЕМЛЕОХРАННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ И ВОПРОСЫ КАРТОГРАФИРОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕУРСОВ

В статье представлены основные аспекты землеохранной деятельности в Украине в условиях новых земельно-имущественных отношений и перехода к полноценному рынку земель сельскохозяйственного назначения. Раскрыты особенности картографирования земель разного целевого назначения и экологического состояния. Освещены вопросы оптимизации картографической базы данных земельных ресурсов как основы государственного земельного кадастра в системе многоцелевого регистра данных о земле.

Ключевые слова: землеохранная деятельность, картографирование, земельные ресурсы, земельный кадастр.

Вступ. В Україні, незважаючи на те, що роботи з охорони земель проводилися успішно тривалий час ще з радянських часів і накопичено великий досвід у картографуванні земельних ресурсів, в умовах ринкових перетворень земельно-майнових відносин та земельної реформи виник ряд проблем і особливостей у процесі сучасної землеохоронної діяльності та картографування земельних ресурсів як основи державного земельного кадастру в системі багатоцільового реєстру даних про землю.

Вихідні передумови дослідження. Проблемам землеохоронної діяльності присвячені роботи В.В. Докучаєва [4], Г.М. Висоцького [3], В.О. Бодрова [2], С.С. Соболева [8], Г.П. Сурмача [9], А.В. Альбенського [1], Є.С. Павловського [6], О.І. Пилипенка [7], М.І. Калініна [5], Ю.К. Телешка та ін. [10]. Головними є проблеми ефективної протиерозійної організації території і забруднення земель побутовим сміттям і викидами промислових підприємств та автотранспорту. Для вирішення цих проблем автори рекомендують вивчати історію формування і трансформації ландшафтів у часі і повертатися до природного співвідношення різних видів угідь при впровадженні ґрунтозахисних систем організації території та зменшення антропогенного навантаження на ці землі. Але всі ці автори виділяли зазначені проблеми для часів кінця ХІХ і майже всього ХХ ст. – до початку принципової зміни земельно-майнових відносин, формування нових форм власності, інтенсивної приватизації земель та початку розвитку ринку землі в Україні у 90-х рр. ХХ ст.

Метою статті є визначення шляхів удосконалення протиерозійної організації та запобігання подальшому засміченню територій при вирішенні сучасних проблем їх картографування, способів ефективного використання картографічних матеріалів для цілей оптимальної організації території; формування картографічної бази даних екологічно чистих територій як стабільних екологічно-безпечних просторових систем із потужним позитивним впливом на довкілля на основі розроблених рекомендацій з оптимізації процесу картографування таких земель; подальше використання цих матеріалів для ведення сталого земельного кадастру як складової багатоцільового реєстру даних про землю.

Виклад основного матеріалу. Землеохоронна діяльність в Україні як основа сталого розвитку земельно-майнових відносин в умовах ринкових

трансформацій повинна являти собою стабільну відносно саморегулюючу просторово-територіальну систему. В умовах великого антропогенного навантаження та ерозійного рельєфу з еродованими та ерозійно небезпечними ґрунтами вона повинна включати систему організації території з комплексом усіх необхідних загальноекологічних і протиерозійних заходів. Протиерозійна організація території включає чотири складові компоненти: організаційно-господарські, агротехнічні, лісомеліоративні та гідротехнічні заходи. Всі вони в певних природно-кліматичних зонах та типах рельєфу мають свою специфіку інтенсивності і співвідношення застосування. У той же час, кожний компонент системи є важливим і виконує свої специфічні функції; замінити один іншим неможливо без шкоди для ефективної боротьби з ерозією ґрунту. При цьому, одночасно із проведенням заходів по вдосконаленню протиерозійної організації території місцевості, необхідна ретельна охорона територій від забруднення, досягти якої можливо лише при веденні пильного нагляду з боку державних органів контролю за використанням і охороною земель при постійній громадській підтримці.

Серед усіх компонентів протиерозійної організації території лісомеліоративні заходи є найбільш ефективними в комплексній боротьбі з ерозією ґрунтів, посухами і суховіями та загальним регулятором мікроклімату і екологічним стабілізатором у цілому. Але на сьогодні, в умовах постійного підвищення вартості енергоресурсів в Україні, відбувається хвилясте знищення лісових насаджень для цілей опалення осель та використання їх як технічного матеріалу. З іншого боку, лісові насадження біля населених пунктів перетворюються в екологічно небезпечні смітники технічних та побутових відходів.

Ефективна землеохоронна діяльність повинна базуватися на дотриманні екологічної стабільності території, яка визначається як оптимальним співвідношенням еколого-стабілізуючих угідь (ліси та лісосууги, луки, сіножаті, пасовища, водні об'єкти) до інших земель (орні землі, яри, розмиви та інші деградаційні утворення), так і рівнем забрудненості території хімічними і радіоактивними сполуками разом із побутовим сміттям. Без урахування цих характеристик території неможна позитивно вирішити екологічної проблеми кожної конкретної місцевості.

В основу розрахунків екологічної стабільності будь-яких урбанізованих територій повинні бути закладені три головні характеристики: рівень забруднення території, інтенсивність протікання ерозійних процесів та протиерозійна захищеність території. Рівень забруднення територій розраховується по кожному забруднювачу в міліграмах діючої токсичної речовини на один кілограм ґрунту та рослинницької продукції, на яких вона вирощується. Інтенсивність протікання ерозійних процесів розраховується за показниками потенційного змиву та видування ґрунтів з одного гектару території (тонн/га). Протиерозійна захищеність території визначається як коефіцієнт відношення площі ерозійно-захищених земель до загальної площі відповідної території. Ці три коефіцієнти найбільш об'єктивно характеризують екологічну стабільність певного ландшафту.

Ефективна землеохоронна діяльність у країні може бути забезпечена завдяки:

- оптимізації видів використання земель залежно від особливостей рельєфу і ґрунтово-кліматичних умов та рівня сільськогосподарського виробництва через проекти організації території господарств із комплексом протиерозійних заходів;

- екологічно сталому співвідношенню між площею еколого-стабілізуючих угідь та орних земель;

- підвищенню ефективності роботи служб контролю за використанням і охороною земель системи Державного комітету України по земельним ресурсам та збільшенню їх контрольних повноважень;

- збільшенню штрафних санкцій та адміністративної відповідальності за порушення екологічного законодавства країни, навіть до кримінальної відповідальності;

- підвищенню активності місцевих громад та органів місцевого самоврядування у сфері охорони земель на місцях.

У зв'язку з переходом України на нові земельно-майнові відносини, в процесі земельної реформи великих змін зазнали організаційно-господарські підходи в боротьбі з ерозією ґрунтів. На основі великих сільськогосподарських підприємств радянських часів з'явилися нові землеволодіння і землекористування, значно менші по площі, ніж у попередні часи. Виникла проблема належності об'єктів меліоративного фонду новим землевласникам і землекористувачам. У цих умовах держава повинна ретельно контролювати процес раціонального природоохоронного використання земель і заохочувати нових господарів землі до збереження протиерозійної організації території, розробленої фахівцями інженерами-землевпорядниками. При цьому, через гнучку податкову політику можна заохотити землевласників до відповідного догляду за об'єктами меліоративного фонду (захисні лісові насадження, протиерозійні гідротехнічні споруди тощо). Фермерські та інші господарства нових форм власності і господарювання повинні здійснювати прості для виконання протиерозійні заходи, а більш складні заходи - виконувати різними об'єднаннями

фермерів або державними службами. Останні повинні проводити і загальну координацію робіт, виходячи із державної програми.

Існуюча система розповсюдження короткотермінових орендних відносин на землях сільськогосподарського призначення за останні роки дала свої дуже негативні наслідки щодо засмічення земель та їх ерозії. У багатьох випадках орендарі особливо не піклуються про збереження якісних характеристик орендованих земель, дуже часто засмічуючи їх. Відсутність до останнього часу відкритого ринку земель сільськогосподарського призначення призвела до великих втрат у сфері охорони земель. Всі сподівання про покращання ситуації в землеохоронній діяльності покладаються на зняття мораторію на купівлю-продаж сільськогосподарських земель в кінці 2011 р., коли багато нових власників придбають землю у приватну власність, - це буде вагомою запорукою дбайливого ставлення до вже своєї землі.

В умовах інтенсивного утворення нових землеволодінь гостро постає питання поновлення і створення відповідної картографічної бази для проведення системних робіт з боротьби з ерозією ґрунтів та забрудненням земель. З 1957 по 1964 р. на всю територію країни було створено серію мап ґрунтів масштабу 1:10 000 із детальним аналізом усіх типів ґрунтів та їх різновидів. Але на сьогодні ці картографічні матеріали сильно застаріли і по багатьох показниках не відображають справжню ситуацію з ґрунтами, перш за все, щодо їх еродованості та забруднення. Саме ці мапи із застарілими даними про ґрунти і досі використовуються як базові для визначення нормативної оцінки сільськогосподарських земель та широко використовувалися у земельно-кадастровій практиці. Тому існує нагальна потреба поновлення кадастрових карт та баз даних багатопольового реєстру даних про земельні ресурси країни, який тільки почав формуватися. Крім цього, необхідно розширити картографічне забезпечення системи моніторингу земель, забезпечити його поновленими даними. Назріла нагальна потреба у створенні інтегрованих карт ерозійного навантаження територій у сукупності з техногенним (хімічним і радіаційним). Для того, щоб максимально скоротити витрати на проведення процесу картографування, треба за основу брати старі планово-картографічні матеріали, матеріали космічних зйомок, нові аерофотоплани та матеріали новітніх польових досліджень і зробити поновлені картографічні матеріали з обов'язковим коригуванням окремих польових даних з виїздом на місцевість. Деякі сталі дані можуть залишитися без суттєвих змін. Певні роботи з відновлення карт ґрунтів України масштабу 1:10 000 вже здійснено в окремих районах Одеської, Київської та інших областей держави.

За радянських часів при державній формі власності на землю було допущено багато помилок і неточностей - як в геодезичних даних щодо розташування певних меж і об'єктів, так і в самій структурі земельних угідь. При єдиній, державній, формі власності це не так суттєво відбивалося на

всій системі господарювання. Але при появі приватної власності на землю всі неточності і помилки картографічних даних призводять до серйозних земельних конфліктів і проблем. Тому існує і досі проблема розмежування різних форм власності на землю, проблема відповідності даних на карті фактичним даним по розміщенню різних угідь, їх площі, конфігурації і розташування. Без поновленої і відкоригованої планово-картографічної основи як по просторових, так і по природно-економічних характеристиках земельних угідь неможливо в подальшому ефективно боротися з ерозією ґрунтів і складати реальні проекти протиерозійної організації території як на окремі землеволодіння і землекористування, так і на всі лісоаграрні ландшафти в цілому.

Висновки. Процеси деградації і забруднення земель в Україні набули широкого розповсюдження за останні 20 років, і потрібні негайні комплексні дії зі створення екологічно й економічно обґрунтова-

них нових проектів організації території та використання земель як окремих нових землеволодінь і землекористувань, так і цілісних ландшафтів. Ефективна протиерозійна організація території у поєднанні із землеохоронними заходами повинна забезпечувати її високу продуктивність та економічну ефективність при створенні оптимального екологічного середовища для існування людей. У зв'язку зі скасуванням мораторію на купівлю-продаж сільськогосподарських земель наприкінці 2011 року і створенням великої кількості нових землеволодінь, існує нагальна потреба у створенні оновлених планово-картографічних матеріалів з моніторингу земель, які відображають сучасний стан землеохоронної діяльності, і включення цих карт як до реєстру державного земельного кадастру, так і до системи багатоцільового реєстру даних про землю.

Рецензент – кандидат економічних наук, доцент М.І. Бідило

Література:

1. Альбенский А.В., Калашиников А.Ф. и др. Агрлесомелиорация. – М.: Лесная промышленность, 1972. – 320 с.
2. Бодров В.А. Полезащитное лесоразведение: Теоретические основы. – К.: Урожай, 1974. – 200 с.
3. Высоцкий Г.Н. Защитное лесоразведение: Избр. – К.: Наук. думка, 1983.–208 с.
4. Докучаев В.В. Избранные сочинения. – М.: Сельхозгиз, 1949. – Т.2. – 427 с.
5. Калинин М.И. Мелиорации в условиях эрозийного рельефа. – Львов: Вища шк., 1982. – 279 с.
6. Защитное лесоразведение в СССР / Под общ. ред. Е.С. Павловского. – М.: Агропромиздат, 1986. – 280 с.
7. Пилипенко О.І. Оптимізація зональних аграрних екологічних систем // Лісовий журнал. – 1994. - № 3. – С.11-12.
8. Соболев С.С. Эрозия почв СССР и борьба с ней. – М.: Изд-во МЛТИ, 1973. - 98 с.
9. Сурмач Г.П. Водная эрозия и борьба с ней. – Л.: Гидрометеиздат, 1976. – 256 с.
10. Телешек Ю.К., Чернецкий А.И., Иващенко С.С. Хозяйственное использование овражно-балочных земель. – К.: Урожай, 1985. – 190 с.

УДК 372.891

О.А. Хлебосолова, Л.А. Царева

Московский государственный областной университет, журнал «География в школе»

ПЕРСПЕКТИВЫ ШКОЛЬНОЙ ГЕОГРАФИИ В РОССИИ В СВЕТЕ НОВОГО ФЕДЕРАЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО СТАНДАРТА

В новом Федеральном государственном образовательном стандарте определено будущее школьной географии – ее цели, структура, содержание, требования к личностным, метапредметным и предметным достижениям учащихся основной и старшей школы. Документ существенно видоизменяет содержание контрольно-оценочной деятельности; предусматривает необходимость разработки новых контрольно-измерительных материалов, использование разнообразных процедур оценивания; определяет целесообразность внедрения мониторинговой системы за результатами географического образования на внутришкольном, региональном и федеральном уровнях.

Ключевые слова: реформа образования, учебные достижения, школьная география.

O. Khlebosolova, L. Tsareva

PERSPECTIVES OF SCHOOL GEOGRAPHY IN RUSSIA FROM THE STANDPOINT OF THE NEW FEDERAL EDUCATIONAL STANDARD

The new Federal State Educational Standard determines the future of school geography – its goals, structure, contents, requirements to the staff, metasubject and subject achievements of secondary and high school pupils. The document changes the contents of control and assessment activity significantly; foresees the necessity to develop new resources for checking and evaluating pupils' progress, resorting to various assessment procedures; shows the expediency of introducing monitoring system to evaluate the results of geographical education at school, regional and federal levels.

Key words: educational reform, education achievements, school geography.